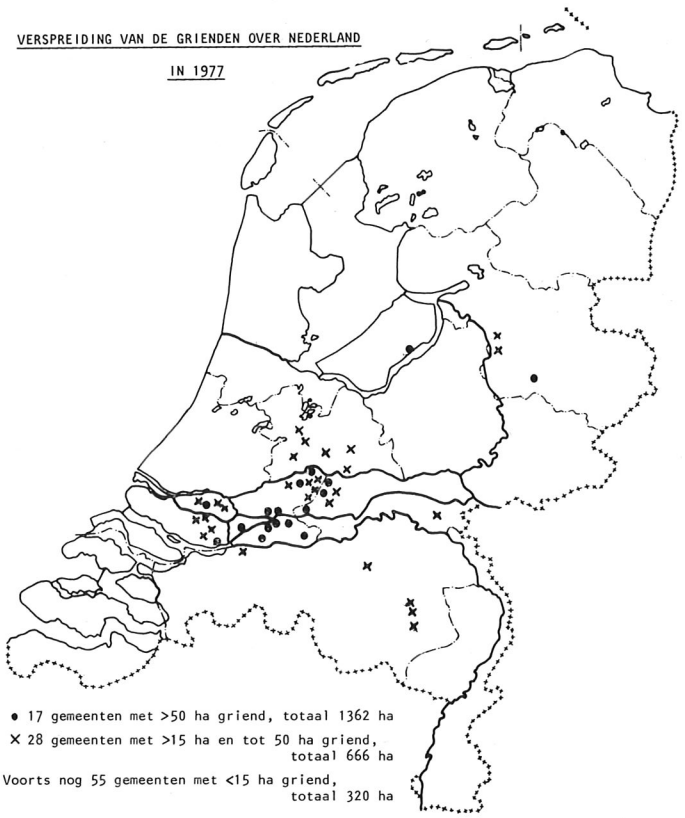
De griendstatistiek 1977 / C. Tutein Nolthenius
Konsulent voor Riet, Griend en Biezen

Omstreeks 1900 bedroeg de oppervlakte griendhout (snij- en hakgriend samen) in Nederland rond 14.000 ha (Verslag over de landbouw in Ned.).
De Eerste Nederlandse Bosstatistiek 1939–1942 vermeldt 8402 ha griend, de Tweede Nederlandse Bosstatistiek 1952–1963 vermeldt 4733 ha en de Derde Nederlandse Bosstatistiek 1964–1968 vermeldt 4522 ha griend. De laatste jaren is er een snelle afname gekonstateerd van het griendareaal, vooral na 1970 toen de voornaamste Deltawerken gereed kwamen.
Een nieuwe inventarisatie na ongeveer 10 jaar was gewenst. Verondersteld wordt dat het areaal, zeker nadat de behoefte aan rijshout voor de Deltawerken, die tussen 1955 en 1970 sterk was toegenomen sedertdien weer aan het afnemen is, dienovereenkomstig gedaald zou zijn. Bekend is dat veel grienden omgevormd zijn tot bos of dat ze een ander agrarisch gebruik kregen. Voorts zijn veel grienden verwaarloosd door het achterwege laten van de periodieke kap bij gebrek aan belangstelling van houtkopers.
Het doel van een nieuwe inventarisatie was tweeledig, nl.:
a Het kwantificeren van de afname van het griendareaal sinds de vorige bosstatistiek.
b Het kwantificeren en kwalificeren van de resterende grienden teneinde te kunnen nagaan of dit griendareaal aan de te vervullen behoefte kan voldoen.
Deze inventarisatie is in de periode aug. 1977 tot en met nov. 1977 uitgevoerd door het Staatsbosbeheer; de uitvoering lag in handen van de afdeling Projektvoorbereiding en Statistiek (projektleider ing. M. A. Geurken). Het programma van eisen werd opgesteld door de Konsulent voor Riet, Griend en Biezen.
Het griendareaal van de Derde Bosstatistiek van 4522 ha werd gekorrigeerd tot 4307 ha. Uit de nieuwste inventarisatie blijkt nu dat het echte griendareaal thans nog maar 2.348 ha groot is. De daling in 10 jaar is dus evident. Wel dient bedacht te worden dat de inventarisatie thans anders is gedaan dan voorheen. Dit keer zijn gedetailleerder gegevens verzameld waardoor ook een indruk van de ligging en de kwaliteit verkregen is. Maar een belangrijke afsplitsing, die in het huidige tijdsbestek zinvol is, is dat grienden die al jaren niet meer gekapt worden niet meer als griend geregistreerd zijn. Van de grienden is verder apart opgenomen of ze in goede – redelijke staat van onderhoud zijn dan wel dat zij in zeer matige staat van onderhoud zijn maar nog wel mogelijkheden voor eksploitatie als zodanig bieden.

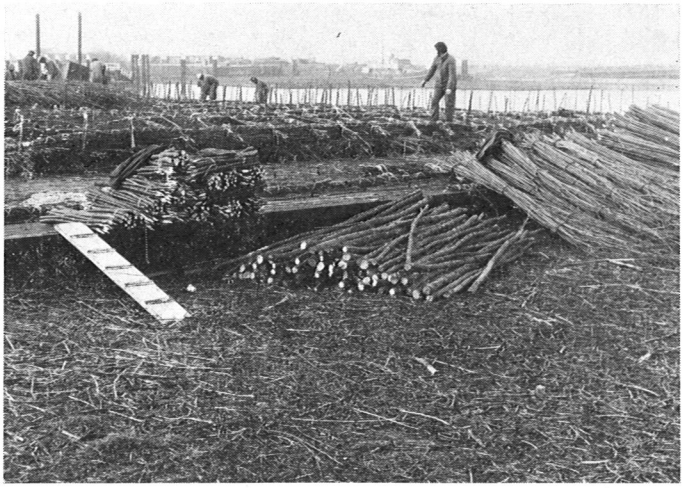
Gelukkig zijn er nog getijde-grienden.

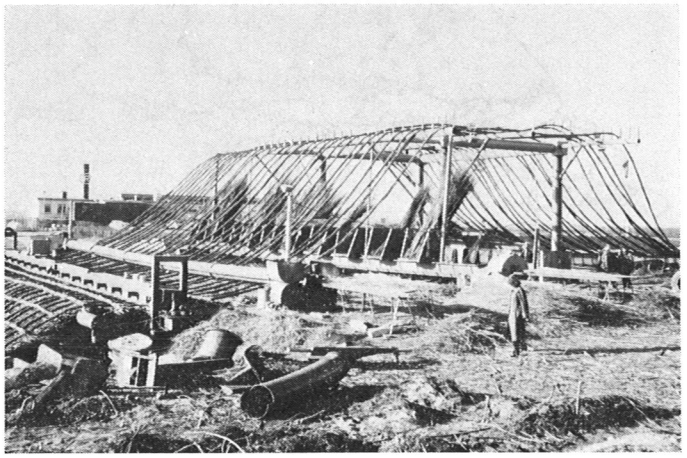

De opname

Teneinde de nieuwe opname op de komputer te kunnen verwerken en te kunnen vergelijken met de 3e bosstatistiek is een speciaal opnameformulier ontworpen dat bovendien past in een eventueel uit te voeren 4e bosstatistiek.
Dit formulier vermeldde:
1 het topografische kaartblad;
2 de provincie;
3 de gemeente;
4 het kodenummer van de 3e bosstatistiek: t.w. bosgebied, boskompleks, groene ruimtekompleks, opstandsnummer;
5 een subkode ten behoeve van griendkompleksen die sinds de 3e bosstatistiek in meerdere onderdelen verdeeld waren;
6 het griendtype bij de 3e bosstatistiek (hak of snij);
7 de oppervlakte van de 3e bosstatistiek met geschatte wijzigingen in de oppervlakte;
8 de standplaats, zowel voor snij- als hakgriend, ingedeeld naar: droog – vochtig en nat. Verder in binnendijkse griend, getijdegriend en voormalig getijdegriend. Tot slot de huidige toestand zoals: doorgegroeid, griend met bovenstaanders, bos, ander agrarisch gebruik (zoals wei);
9 de onderhoudstoestand verdeeld naar: vitaal en/of onderhouden, overige (niet geregeld onderhouden) en niet meer in geregelde eksploitatie, maar nog wel als griend aan te merken (6–10 jaar niet gekapt);
10 de eigendomstoestand: Staat (Ministerie van Landbouw en Visserij; Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk; Ministerie van Financiën; Ministerie van Defensie en overige Ministeries); provincie; gemeente; overige publiekrechtelijke lichamen; natuurbeschermingsorganisaties; partikulieren en onbekend;

Een „zinkstuk", dat nog helemaal „van hout" is.

„Zinkstukken" maken op nylon basis kan tegenwoordig sterk worden gemechaniseerd.

11 de planologische bescherming: beschermd (dat wil zeggen in bestemmingsplannen als natuurgebied, bos e.d. aangegeven waardoor ze, afgezien van de boswet, niet zonder meer mogen worden opgeruimd) en onbeschermd (alleen de boswet is van toepassing).

In tabel 1 staat aangegeven de huidige oppervlakte griend en hoe deze verdeeld wordt over snij- en hakgrienden.

De vergelijking met de vorige statistieken staat hieronder nadat de noodzakelijke korrekties op deze statistiek zijn aangebracht. Korrekties waren namelijk nodig omdat bij de vorige opname andere interpretaties golden met name voor snijgrienden.

Zo was er naar de huidige inzichten in 1964–1968 geen 532 ha snijgriend maar slechts 385 ha aanwezig. Het overige was nl. hakgriend in zijn 1e groeijaar na de kap.

Verder zijn in de vorige opname de wilgenstruwelen bij de grienden opgenomen wat we heden ten dage als onjuist beschouwen.

Er blijkt dat 12 % van de afname heeft plaatsgevonden door omzetting van griend naar bos. 28 % is verdwenen door ontginning. Het overgrote deel van de afname is veroorzaakt door het wegvallen van de periodieke kap om de 3 à 4 jaar waardoor de griend in een totaal verlopen toestand is geraakt.

Beseft dient te worden dat er naast afname van de hakgrienden ook een kleine toename is geweest door een uitbreiding van het areaal. In de Flevopolders is namelijk in de jaren zeventig een griendbedrijf van ruim 140 ha aangelegd, terwijl elders nog totaal ruim 125 ha griend is aangelegd.

Tabel 1 Het griendareaal in 1977 en 1964/68.

	totaal (ha)	snijgriend (ha)	hakgriend (ha)
griendstatistiek 1977	2348	101	2247
3e bosstatistiek 1964/68 (gekorrigeerd 1977)	4307	386	3921
werkelijke netto afname (1964/68 – 1977)	1959	285	1674
– w.v. doorgegroeid	1348	4	1344
– w.v. omgezet in bos	256	59	197
– w.v. overig grondgebruik	355	129	226
– w.v. omzetting snij- naar hakgriend	0	93	–93

Tabel 2 Verdeling van de grienden naar type per provincie (in ha).

	snij-griend	hakgriend			totaal	percentage
		binnen-dijks	voor-malig getijde-griend	getijde-griend		
Overijssel	6	88	—	—	94	4 %
Gelderland	28	438	15	—	481	21 %
Utrecht	48	168	—	—	216	9 %
N.-Holland	1	—	—	—	1	—
Z.-Holland	6	373	216	242	837	36 %
N.-Brabant	6	262	298	5	571	24 %
Limburg	6	1	—	—	7	—
Flevopolders	—	141	—	—	141	6 %
Totaal	101	1.471	529	247	2.348	100 %
Percentage	4 %	63 %	23 %	10 %	100 %	

Tabel 3 Eigendomstoestand per provincie (in ha).

	Rijksoverheid				Overige overheid			Particulieren		
	Min. van Landbouw	C.R.M.	Domeinen	Overige	Provincie	Gemeente	Ov. Publ. Org.	Nat. Besch. Org.	Particulieren	Totaal
Overijssel	—	—	57	1	—	—	—	—	36	94
Gelderland	32	84	89	—	—	9	3	—	264	481
Utrecht	—	2	1	—	—	9	—	1	203	216
N.-Holland	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Z.-Holland	—	174	75	—	77	61	16	133	301	837
N.-Brabant	17	86	182	35	2	30	—	42	177	571
Limburg	—	—	—	—	—	—	—	—	7	7
Flevopolders	7	—	134	—	—	—	—	—	—	141
Totaal	56	346	538	36	79	109	20	176	988	2348
Percentage	2	15	23	1	3	5	1	8	42	100
	Rijksoverheid 976 41 %				Ov. overh. 208 9 %			Partic. 1164 50 %		

Naast afname van snijgriend is er ook een beperkte toename geweest nl. van 25 ha, welke veroorzaakt is door het feit dat snijgrienden na een aantal jaren gebruik zo sterk vervuild kunnen zijn, dat algehele vernieuwing nodig is hetgeen dan vaak op een ander perceel in de nabijheid plaatsvindt. Het oude perceel is dan tot andere kultuurgrond ontgonnen.

Tabel 2 geeft de verdeling van het huidig griendareaal per griendtype en per provincie. Tabel 3 geeft de verdeling van het huidige griendareaal naar eigenaarkategorie en provincie. In tabel 4 is het griendareaal ten tijde van de 1e, 2e en 3e bosstatistiek vergeleken met de griendstatistiek van 1977. De cijfers van de 3e bosstatistiek zijn hier niet eerst gekorrigeerd. Deze korrekties zijn hier in tegenstelling tot tabel 1 in de toe- en afname verwerkt.

Tabel 4 Griendareaal (in ha) in 1e, 2e, 3e bosstatistiek en in griendstatistiek per provincie.

	1e bosst. 1939–1942	2e bosst. 1952–1963	3e bosst. 1964–1968	griend stat. 1977	toename 1964/68–1977	afname 1964/68–1977 waarvan: door-gegroeid	bos	wilgen struweel	ander grondgebr.	totaal
Groningen	3	3	3			3				3
Friesland										
Drenthe			1						1	1
Overijssel	621	205	175	94	3	4	14	10	56	84
Gelderland	1.604	845	748	481	31	21	93	86	98	298
Utrecht	1.019	422	339	216	20	11	54		78	143
N.-Holland	1	1	1	1						
Z.-Holland	2.512	1.464	1.494	837	71	462	36	9	221	728
Zeeland	1									
N.-Brabant	2.505	1.743	1.730	571	37	852	110	6	228	1.196
Limburg	136	50	29	7	3		13	2	10	25
Polders			2	141	141				2	2
Nederland	8.402	4.733	4.522	2.348	306	1.353	320	113	694	2.480

De toename bestaat uit 292 ha werkelijke uitbreiding van het griendareaal en 14 ha statistische toename door korrektie 3e bosstatistiek. De afname bestaat uit 2251 ha werkelijk omzetting of verwaarlozing van het griendareaal en uit 229 ha statistische afname door korrektie van de 3e bosstatistiek. Er is dus een werkelijke netto afname van 1959 ha van het griendareaal (zie ook tabel 1) en een statistische afname van 215 ha door korrektie van de 3e bosstatistiek (van 4522 naar 4307 ha, zie tabel 1).
Tabel 5 en 6 geven de onderhoudstoestand van het griendareaal van 1977 en de oppervlakten doorgegroeide griend in 1977. Dat is dus de huidige oppervlakte griend en de voormalige griend, die nog niet is omgezet in een ander grondgebruik. Tabel 5 geeft een verdeling naar provincies en tabel 6 naar griendtypen.

Enkele opmerkingen over de cijfers in de diverse provincies

Bij de vorige opname was ongeveer 20 % van de snijgrienden in Overijssel gelegen, thans is dit nog maar 5 %. De snijgrienden zijn hier voor een zeer groot deel (90 %) overgegaan naar agrarisch gebruik, een klein deel is omgezet in populier.
De verschuiving naar wilgenstruweel is, in Overijssel en Gelderland, gevolg van een andere interpretatie bij deze inventarisatie.
De gemiddelde grootte van de opstandseenheid is 2 ha in Overijssel en Utrecht. In Gelderland en Noord-Brabant is deze wat groter, resp. 2,8 en 2,7 ha. De grienden zijn in Overijssel voor 80 % planologisch beschermd. In Zuid-Holland voor 95 % en in Gelderland en Noord-Brabant is dat tegen de 100 % terwijl dit in Utrecht slechts voor ruim 50 % van de grienden gezegd kan worden.
In Gelderland is 47 % van de grienden verdwenen waarbij veel omvorming in populierenbos plaats vond (93 ha) en een gelijk aantal hektaren kreeg een agrarische bestemming.
Zuid-Holland en Noord-Brabant zijn de provincies waar veel grienden verloren zijn geraakt door stopzetting van de eksploitatie. Resp. 462 en 852 ha worden niet meer gehakt en leveren geen produktie meer. Omzettingen in agrarisch en ander grondgebruik met resp. 221 en 228 ha zijn hier fors doch relatief van veel minder belang.
De snijgrienden zijn in de provincie Utrecht ongeveer gehalveerd, doch ook de hakgrienden zijn met 60 % afgenomen. De snijgrienden, van oudsher een typisch Utrechtse kultuur, beslaan nog 40 % van het areaal en vormen daarmee bijna 50 % van het landelijke oppervlakte snijteen. Opvallend is ook dat 94 % van het griendareaal in deze provincie in handen van partikulieren is terwijl dit landelijk maar 42 % is.

Tabel 5 Onderhoudstoestand van het in 1977 (nog) niet in ander grondgebruik omgezette griendareaal per provincie in ha.

	in eksploitatie: met onderhoud	in eksploitatie: zonder onderhoud	niet meer in ekspl.[1])	door-gegroeide griend [2])	totaal griend + door-gegroeide griend
Groningen	—	—	—	3	3
Overijssel	91	3	—	4	98
Gelderland	295	165	21	21	502
Utrecht	173	33	10	11	227
N.-Holland	1	—	—	—	1
Z.-Holland	411	310	116	462	1.299
N.-Brabant	67	396	108	852	1.423
Limburg	7	—	—	—	7
Polders	141	—	—	—	141
Nederland	1.186	907	255	1.353	3.701

[1]) laatste hak 6–10 jaar geleden.
[2]) laatste hak meer dan 10 jaar geleden.

Tabel 6 Onderhoudstoestand van het in 1977 (nog) niet in ander grondgebruik omgezette griendareaal per griendtype in ha.

	in eksploitatie: met onderhoud	in eksploitatie: zonder odnerhoud	niet meer in ekspl.	door-gegroeide griend
snijgriend	86	15	0	7
hakgriend-binnendijks	988	430	53	
-voorm. getijdegr.	17	371	141	1.346
-getijdegriend	95	91	61	
totaal	1.186	907	255	1.353

De voormalige getijdegrienden zijn uiteraard in Brabant en Zuid-Holland te vinden. Thans heeft maar 247 ha, dit is ± 30 %, nog redelijk invloed en 70 % eigenlijk geen invloed meer van het getijde.
In het getijdegebied is 716 ha hakgriend verloren gegaan. Hiervan is 65 % doorgegroeid en 30 % (ruim 200 ha) kreeg een andere agrarische bestemming.
De grienden worden de laatste decennia voor het overgrote deel geëksploiteerd voor het hakken van rijsbossen voor waterstaatswerken. Slechts een zeer klein deel van de hakgriend vindt nog zijn weg naar andere produkten zoals stelen, stokken, bonestokken, grafkransenhout e.d.
Een goede griend kan na 3 jaar, de meest gebruikelijke kapleeftijd voor binnendijkse grienden, 2.000 bossen zgn. gelderijshout per ha opleveren.

De jaarlijkse behoefte aan rijshout van de Rijkswaterstaat, Provinciale waterstaat, waterschappen e.d. is bij een zeer ruime schatting te stellen op 1 miljoen. Hiervoor is tenminste 500 ha goed onderhouden griend nodig. Bij een 3-jarige kapcyclus dus een produktieareaal van ruim 1.500 ha.
De bruto-opbrengsten van een hektare zijn hierbij te stellen op 2.000 x *f* 2,— = *f* 4,000,—.

„Snoeien aan de paal" gebeurt niet veel meer, maar toch is het nog te vinden.

In de laatste jaren blijken daar ± *f* 400,— af te gaan voor de koopprijs op stam van een redelijke goede griend (gemiddelde tussen de *f* 100,— en *f* 1.000,—/ha), zodat het hakken, het uit het perceel dragen en verhandelen van een bos niet meer dan *f* 1,80 mag bedragen. Is dit laatste voor de handel weinig interessant, voor de eigenaar is de pachtprijs geheel en al onvoldoende om de instandhouding te rechtvaardigen. Het noodzakelijke onderhoud blijft dan ook achterwege waardoor hoeveelheid en kwaliteit achteruit gaan totdat de griend helemaal geen kopers meer vindt en aan zijn lot wordt overgelaten. Na enige jaren kan men dan niet meer van griend spreken, want zelfs al zou men de hoge kosten van kappen van een overjarige griend maken, er zou zonder verdere maatregelen die eigenlijk op een gehele hernieuwde aanleg neerkomen, geen behoorlijke griend meer van te maken zijn. Het afstemmen van het areaal op de behoefte aan produkt is gewenst voor een gezonde handel en konkurrentie in rijshout en daarmee voor de instandhouding van grienden. Dit houdt dus in dat een bepaalde oppervlakte aan griend nog zal moeten verdwijnen en aangezien deze terreinen onder de Boswet vallen is omzetting tot populierenbos voor de hand liggend.

Beschikbaarheid gegevens griendstatistiek 1977

Behalve de in dit artikel samengevatte uitkomsten van de griendstatistiek 1977, zijn er uitgebreide gegevens beschikbaar per provincie en per gemeente. Tevens zijn de griendkomplexsen afzonderlijk beschreven en aangegeven op de topografische kaarten, schaal 1 : 25.000.

Voor deze nadere gedetailleerde informatie kunt u terecht bij de afdeling Projektvoorbereiding en Statistiek van het Staatsbosbeheer. Kontaktpersoon is ing. M. A. Geurken, tel. 030-852420.

Informatie over de rijshoutmarkt

Ten behoeve van o.a. knotgroepen bericht „Het Stichts Landschapsbeheer" te Doorn het volgende over de ruimere mogelijkheid van de afzet van rijshout en slieten bestaande uit wilgen en andere houtsoorten.

Rijshout
Rijshout mag zijn:
a Wiephout, bestaande uitsluitend uit wilg. Richtprijs *f* 1,50 à *f* 1,80/bos.
b Stukhout, bestaande uit wilg, els, eik, berk, Amerikaanse eik, es, esdoorn, hazelaar en lijsterbes. Richtprijs *f* 1,20 à *f* 1,50/bos.
Rijsbossen moeten minimaal 3,50 meter lang zijn, gebonden worden met twee banden van binddraad of touw, en de onderste band moet 30 cm oftewel 3 handbreed uit het ondereinde van de bos zitten, en de tweede band minimaal 1,50 meter daarboven. Bij de onderste band moeten de bossen minstens een omtrek hebben van 0,65 meter in droge toestand (of groen 0,70 meter).
Het hout moet voldoende dun en buigzaam zijn. Per bos mogen 2 tot 3 rijzen met een omtrek van ten hoogte 12 cm worden ingebonden.
Per bos dient men er naar te streven twee rijzen van minimaal 3,50 meter en vier rijzen van minimaal 3,00 meter in te binden en de rest korter hout.

Slieten
Slieten moeten zijn van wilg, es, den, eik. Glad gesnoeid en de boveneinden afgehakt.
Lengte minimaal 2,20 meter. Omtrek minimaal 0,13 meter en maksimaal 0,18 meter. Bossen maken van 5 stuks.
Alle maten kunnen het best op de volgende manier worden aangegeven, te weten:
– lengtematen met een lange lat waarop met een kwastje verf de diverse maten zijn aangegeven;
– omtrekmaten met een koord of touwtje waarin bij de verschillende maten een knoop is gelegen.

Opmerkingen
Naar rijshout bestaat een praktisch onbeperkte vraag. Voor slieten is slechts in zeer beperkte mate afzet mogelijk.
Van één knotwilg met driejarig hout kunnen twee tot drie bossen rijshout komen. Een autovracht is 150 tot 1000 bossen groot.
Stichts Landschapsbeheer kan bemiddelen bij het transport en de verkoop, en tevens kan zij kursussen organiseren voor het hakken en bossen van dat hout.

Inlichtingen:
Stichts Landschapsbeheer, Poortgebouw Huis Doorn, Doorn. Telefoon 03430-4616; of
de Konsulent voor Riet, Griend en Biezen, „Westraven", Utrecht. Telefoon 030-852512.

Afnemer o.a. Van Schaik B.V., Gooyersdijk 41, Langbroek. Telefoon 03430-2860, 's avonds na 19.00 uur tel. 03443-2303, 1656 of 2548.